

یک دهه پژوهش:

تحلیل استنادی دو فصلنامه تربیت اسلامی (۱۳۸۴-۱۳۹۴)

* مهدی محمدی

** معصومه حسن خانی

*** معصومه امید

چکیده

پژوهش حاضر با شیوه تحلیل استنادی، مقالات منتشر شده در دو فصلنامه علمی-پژوهشی تربیت اسلامی را بررسی کرده است. در این بررسی استنادات ۲۰ شماره نشریه از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴ که شامل ۱۵۱ مقاله تألیفی است، مطالعه شده است. تعداد استنادات انجام شده ۴۰۲۳ استناد است که میانگین، ۲۶،۶۴ استناد به ازای هر مقاله محاسبه شد. بیشترین تعداد استنادات صورت گرفته به منابع را کتابها با ۷۲،۶٪ و بعد از آن مقالات با ۲۰،۸٪ به خود اختصاص داده‌اند. منابع فارسی با ۶۰،۳٪ در رتبه نخست استنادات و منابع انگلیسی با ۱۹،۷٪ در رتبه دوم قرار گرفتند. بیشترین نیم‌عمر مربوط به کتاب‌های لاتین با ۱۶ سال و ۱ ماه و کمترین نیم‌عمر مربوط به مقالات فارسی با ۸ سال و ۴ ماه بوده است. «قرآن کریم»، «المیزان فی تفسیر القرآن» و «نهج البلاغه» به عنوان پراستنادترین کتابها، «محمدحسین طباطبایی»، «مرتضی مطهری» و «خسرو باقری» پراستنادترین نویسندگان و «تربیت اسلامی»، «حوزه و دانشگاه» و «معرفت» پراستنادترین نشریه شناخته شده‌اند. میزان خوداستنادی نویسندگان در مقالات ۲٪ کل استنادات بوده است.

واژه‌های کلیدی: تحلیل استنادی، علوم تربیتی، دو فصلنامه تربیت اسلامی

* استادیار گروه آموزشی علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم (نویسنده مسئول و پیگیر مکاتبات).

Email: mahdi.mohammadi203@gmail.com

Email: m25.hasankhani@gmail.com

Email: lib.omid2010@gmail.com

** دانشجوی کارشناسی ارشد علم‌سنجی دانشگاه تهران.

*** کارشناس علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه قم.

تاریخ دریافت: ۹۴/۷/۶ تاریخ تأیید: ۹۴/۱۱/۱۱

مقدمه

نشریات بستری برای ارائه مقالاتی هستند که به سبب ویژگی‌های خاص خود در میان سایر مدارک مورد توجه پژوهشگران قرار می‌گیرند. سرعت بالای تولید یافته‌های علمی، تبادل سریع آنها و تأثیر و تأثر این یافته‌ها بر یکدیگر باعث شده است که قالب مقاله نقش قابل توجهی در مبادلات علمی بازی کند (شهریاری، ۱۳۸۵، ص ۸۹). مقالات نشریات تخصصی و فنی به خاطر تازگی، کوتاه بودن، مطالب، سرعت انتقال نتایج تفکر نویسنده به خواننده، ارزان‌تر بودن، ارائه مطالب بکر و تازه، تحلیل‌های بسیار دقیق از موضوع‌های پیچیده علمی و فنی، چاپ و توزیع سریع‌تر، دسترسی آسان‌تر، معرفی آخرین پژوهش‌ها، انتقادات و بررسی‌های اهل فن و بالاخره تنوع مطالب و شکل ارائه، معمولاً برای پژوهشگران رشته‌های علمی و فنی جذابیت بیشتری دارد (مقصودی دریه، ۱۳۸۷، ص ۷۳).

معمولاً نویسندگان در تدوین و انتشار خود تلاش دارند که آخرین یافته‌ها و جدیدترین انتشارات آن حوزه را ملاحظه کنند و در اثر خود نیز مورد استناد قرار دهند. استنادها یکی از عناصر شاخص نگارش‌های علمی هستند که نقش بارزی در تولید و نشر اطلاعات برعهده دارند. در حقیقت، اصل اسناد یکی از اصول اساسی تألیف و پژوهش به‌شمار می‌رود و اثری می‌تواند با اقبال جامعه علمی روبه‌رو شود که در رعایت این اصل در آن دقت و اهتمام خاصی انجام شده باشد. استنادات در نوشته علمی معیاری برای محک زدن درجه اعتبار و اصالت نکات ارائه شده در آن نوشته محسوب می‌شوند.

با توجه به اهمیت گفته شده، مقاله‌های منتشر شده همواره ارزیابی می‌شوند. یکی از شیوه‌های ارزیابی مقاله‌ها، تحلیل استنادی آنهاست که موضوع بحث بسیاری از آثار است و سالانه تحقیقات بی‌شماری در همین زمینه منتشر می‌شود. پس از رواج پایگاه‌های اطلاعاتی در دهه‌های اخیر، مطالعات استنادی و شیوه تحلیل استنادی نیز رواج چشمگیری یافته است. در مطالعات استنادی که در بررسی روابط مفهومی نوشته‌ها مورد توجه است، رابطه میان مدرک استناد دهنده و مدرک مورد استناد بررسی می‌شود و هرگاه بکوشیم قواعدی را که بر این رابطه حاکم است و یا ما آن قواعد را به این رابطه نسبت می‌دهیم، کشف کنیم به تحلیل استنادی دست زده‌ایم (حری، ۱۳۷۲، ص ۲۹۲).

تحلیل استنادی کاربردهای بسیار مهمی دارد که از آن جمله می‌توان به مواردی چون: بهبود کنترل کتاب‌شناختی متون رشته‌های مختلف، تعیین منابع پر استناد، گروه‌بندی منابع، ردگیری گسترش اندیشه‌ها و رشد متون علمی، پیش‌بینی روند انتشارات، تبیین الگوی استفاده از انواع منابع در فهرست منابع و مآخذ و سیاست‌گذاری برای مجموعه‌سازی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی اشاره کرد (پاکدامن و علوی، ۱۳۸۹، ص ۵۰). به‌طوری‌که خالقی و همکارانش (۱۳۹۳، ص ۷۳) معتقدند که تحلیل استنادی حتی در مطالعه تاریخ یک علم، ترسیم ساختار موضوعی رشته‌های

مختلف علمی، ارزیابی مجموعه کتابخانه‌ها، شناسایی روابط بین نشریات، کشف گرایش نویسندگان مقالات در استفاده از منابع متفاوت اطلاعاتی (کتاب، مقاله، پایان‌نامه و...)، تعیین میزان روزآمدی منابع مورد استفاده در آثار نویسندگان و تعیین نشریات، کتاب‌ها و نویسندگان پراستناد نیز کاربرد دارد.

بیان مسئله

«پژوهشگاه حوزه و دانشگاه» در سال ۱۳۶۱ با نام اولیه «دفتر همکاری حوزه و دانشگاه» و به منظور اجرای طرح مقدماتی «بازسازی علوم انسانی» تأسیس شد. جامعه مدرسین حوزه علمیه قم این طرح را در پی درخواست ستاد انقلاب فرهنگی تهیه کرد و پس از تصویب ستاد، طرح به تأیید حضرت امام خمینی علیه السلام رسید. در سال ۱۳۶۹ و در پی یک دوره فعالیت موفقیت‌آمیز، «دفتر همکاری حوزه و دانشگاه» رسماً به‌عنوان یکی از نهادهای همکار با «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها» (سمت) درآمد. در سال ۱۳۷۷ پس از ۹ سال همکاری نزدیک با سازمان سمت، به دلیل توفیق قابل توجه در پژوهش و تولید کتاب‌ها و آثار علمی بایسته، با تصویب شورای گسترش آموزش عالی با نام «پژوهشکده حوزه و دانشگاه» و به‌عنوان یکی از مراکز آموزش عالی پژوهشی کشور، به جمع مؤسسات زیرمجموعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری پیوست. در سال ۱۳۸۲ نیز، پس از یک دوره کوتاه و پربار دیگر از فعالیت‌های پژوهشی و تولید آثار علمی، «پژوهشکده» به «مؤسسه پژوهشی حوزه و دانشگاه» ارتقا یافت. در سال ۱۳۸۳ نیز به پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تبدیل شد.

پژوهشگاه حوزه و دانشگاه تاکنون به انتشار یک فصلنامه و چهار دو فصلنامه علمی-پژوهشی اقدام کرده است، دو فصلنامه علمی-پژوهشی تربیت اسلامی یکی از نشریات علمی-پژوهشی این مرکز است که با هدف بررسی مسائل و مشکلات موجود در زمینه تربیت اسلامی با کمک متخصصان و پژوهشگران و فراهم‌آوری زمینه‌های رشد و شکوفایی تربیت اسلامی از سال ۱۳۸۴ منتشر می‌شود. تاکنون طی ده سال ۲۰ شماره از آن منتشر شده است. از آنجا که هر نوعی از تولیدات و نشریات علمی به منظور پیشرفت هرچه بیشتر و تداوم خود نیاز به بازبینی مسیری که پیموده است دارد، بنابراین، مقاله حاضر درصدد است تا یک دهه فعالیت نشریه علمی-پژوهشی تربیت اسلامی که یکی از نشریات معتبر علوم تربیتی است و در پایگاه استنادی جهان اسلام ISC نمایه می‌شود را مطالعه کند تا با مشخص کردن کاستی‌ها و نواقص احتمالی مسئولان و گردانندگان این نشریه را در تدوین برنامه مناسب برای آینده، کمک نماید. بنابراین، انجام دادن این پژوهش از دو دیدگاه حائز اهمیت است:

الف) از حیث نظری می‌توان با استفاده از نتایج پژوهش حاضر و پژوهش‌های مشابه منابع هسته (پراستناد) حوزه تربیت اسلامی را از میان کتاب‌ها، نشریات و... شناسایی کرد و با توجه به محدودیت بودجه‌ای که در سالیان اخیر دامن‌گیر مراکز آموزشی و پژوهشی شده و آنها را به تهیه این‌گونه منابع هسته و عدم انتخاب منابع غیرضروری و نهایتاً صرفه‌جویی در بودجه سوق داد. افزون بر شناسایی منابع هسته برای کتابخانه‌ها، می‌توان دانشجویان و علاقه‌مندان را با نشریات فعال این حوزه آشنا کرد و آنها را برای انتخاب نشریه مناسب جهت چاپ آثارشان یاری کرد. همچنین با معرفی نویسندگان و محققان هسته (پراستناد) این حوزه تسریع و تسهیل ارتباطات علمی میان آنها را فراهم ساخت.

ب) در بعد عملی نیز مسئولان و گردانندگان نشریه از نقص‌ها و کاستی‌های نشریه مطلع شوند و برنامه‌ریزی‌های مناسبی را برای رشد کمی (تبدیل به فصلنامه از دو فصلنامه) و کیفی (نمایه شدن در پایگاه‌های معتبر از جمله اسکوپوس و ISI اقدام نمایند).

در همین راستا، هدف اصلی پژوهش حاضر، تحلیل استنادی و تعیین الگوی رفتاری نویسندگان مقالات ۲۰ شماره از دو فصلنامه علمی-پژوهشی تربیت اسلامی است.

پرسش‌های اساسی پژوهش

۱. وضعیت مقاله‌های منتشر شده در طول سال‌های مورد بررسی چگونه بوده است؟
۲. میانگین تعداد استنادات مقالات چگونه است؟
۳. توزیع فراوانی انواع محمل‌های اطلاعاتی در استنادات چگونه است؟
۴. توزیع استنادات از نظر زبان چگونه است؟
۵. نیم‌عمر استناد انواع محمل‌های اطلاعاتی مورد استفاده قرار گرفته در مقالات چگونه است؟
۶. منابع، نویسندگان و نشریات پراستناد کدامند؟
۷. توزیع فراوانی میزان خوداستنادی چگونه است؟

روش و جامعه پژوهش

با استفاده از الگوی استنادی در متون علمی می‌توان به الگوی رفتاری پژوهشگران پی برد. به منظور بررسی و تعیین الگویی‌های استنادی معمولاً از روش تحلیل استنادی که خود زیرشاخه کتاب‌سنجی به‌شمار می‌رود، استفاده می‌شود، در این بررسی نیز برای ارزیابی مقاله‌ها از روش تحلیل استنادی استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر را ۱۵۱ مقاله منتشر شده در ۲۰ شماره نشریه بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۴ تشکیل می‌دهند. داده‌های پژوهش با استفاده از نرم‌افزار اکسل ۲۰۱۰ تجزیه، تحلیل شده و یافته‌ها در قالب جدول و نمودار ارائه شده است.

پیشینه پژوهش

استنادات یکی از عناصر شاخص نگارش‌های علمی به‌شمار می‌روند و نقش بارزی در تولید و نشر اطلاعات دارند. در واقع، امر استناد پدیده‌ جدیدی نیست و نویسندگان از گذشته به اهمیت آن واقف بوده و در آثار خود به منابع پیشین استناد می‌کردند (حقیقی، ۱۳۸۱). تاکنون مطالعات تحلیلی استنادی به صورت گسترده انجام گرفته است، نوکاریزی و اسداللهی (۱۳۸۹) در پژوهشی مروری به بررسی مطالعات تحلیلی استنادی انجام شده در ایران پرداخته‌اند. آنها تحقیقات تحلیلی استنادی صورت گرفته را در سه دسته تحقیقات تحلیلی استنادی پایان‌نامه‌ها، تحقیقات تحلیلی استنادی مقاله‌های نشریات علمی و همایش‌ها و تحلیل استنادی مقاله‌های یک نشریه خاص دسته‌بندی کردند. با توجه به ارتباط این بررسی به تحقیقات نوع سوم به چند نمونه از این تحقیق‌ها در زیر اشاره می‌شود.

شهریاری (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان «تحلیل استنادی مقالات فصلنامه علوم اطلاع‌رسانی ۱۳۵۱-۱۳۸۱» به مطالعه وضعیت استنادات مقالات این فصلنامه علوم اطلاع‌رسانی مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران در یک دوره سی ساله پرداخت. وی پس از تحلیل ۱۳۳۰ استناد دریافت که منابع چاپی و به‌ویژه کتاب در صدر منابع مورد استناد قرار گرفته قرار دارند. منابع انگلیسی در رتبه نخست و پس از آن منابع فارسی قرار دارند. فصلنامه اطلاع‌رسانی (خود نشریه) بیشتر از سایر نشریات مورد استناد قرار گرفته است.

محمدی و دادگر (۱۳۸۶) در مقاله «تحلیل استنادی مقاله‌های منتشر شده در ۳۰ شماره فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی بین ۱۳۷۶-۱۳۸۴» پس از ارزیابی ۱۷۴۸ استناد به‌کار رفته، دریافتند که میانگین استناد برای هر مقاله ۱۱/۹ استناد تعیین شد. مقالات در رتبه نخست منابع مورد استناد قرار گرفت و منابع انگلیسی با فاصله اندکی بالاتر از منابع فارسی قرار داشتند. نیم‌عمر داده‌ها مشخص شد که کتاب‌های لاتین با ۱۴ سال و ۲ ماه و منابع اینترنتی با ۴ سال و ۵ ماه بیشترین و کمترین میزان نیم‌عمر را دارا بوده‌اند.

کریمی و سلیمانی (۱۳۸۷) با تحلیل استنادی ۱۹۰ مقاله منتشر شده در ۲۰ شماره از فصلنامه علوم حدیث دریافتند که ۱۸۱ مقاله تألیفی و ۹ مقاله ترجمه‌ای و ۱۲۳۶۷ استناد به‌کار رفته است. میانگین تعداد استنادات ۹/۵ استناد محاسبه شد. بیشترین میزان استنادات با ۹۲٪ به کتاب‌ها تعلق داشت و ۷/۸۲٪ از استنادات به زبان عربی بوده است.

«پاکدامن و علوی» (۱۳۸۹) در پژوهشی به تحلیل استنادی ۱۱۵۴ استناد به‌کار رفته در فصلنامه تحقیق در علوم و مهندسی نفت پرداختند. یافته‌های آنان نشان داد که از مجموع استنادها، ۴۲/۵٪ به نشریات اختصاص داشت که ۹۵/۹ درصد آنها به نشریات لاتین تعلق گرفته بود. ۳۷/۵٪ از استنادات به کتاب‌ها اختصاص داشت که ۹۱/۷٪ درصد آنها مختص کتاب‌های لاتین

بوده است. این امر نشان‌دهنده نقش پررنگ منابع لاتین در نگارش مقالات نشریه تحقیق در علوم و مهندسی نفت است. کمترین میزان نیم‌عمر منابع مورد استناد در این نشریه به منابع الکترونیکی لاتین با ۴/۵ سال و بیشترین نیم‌عمر به نشریات لاتین با ۱۵/۱ سال اختصاص داشته است.

ریاحی‌نیا و نوابی‌نژاد (۱۳۹۰) در «تحلیل محتوایی و استنادی مقالات فصلنامه تحقیقات زنان» دریافتند که موضوع اشتغال و کارآفرینی زنان بیشترین تعداد مقالات را به خود اختصاص داده است. ۵۵/۸٪ از نویسندگان زن و ۴۴/۲٪ مرد بودند. ۵۶/۷٪ مقالات به شیوه توصیفی نگاشته شده‌اند. بررسی‌ها در بخش تحلیل استنادی نشان داده است که در منابع فارسی کتاب با ۲۲٪ بیشتر مورد استفاده قرار گرفته است، اما در منابع لاتین مقالات با ۲۳/۸٪ بیشترین سهم را دارا بوده‌اند.

همایی، سلیمانی و افشار (۱۳۹۰) پس از تحلیل استنادی ۳۸۴۶ استناد به‌کار رفته در ۱۷۷ مقاله فصلنامه علمی-پژوهشی معرفت فلسفی دریافتند که میانگین ۲۱ استناد برای هر مقاله محاسبه شد. کتاب با ۸۹/۲۳٪ بیشترین استناد را به خود اختصاص داده است. زبان عربی با ۴۷/۵۰٪ پرکاربردترین زبان در منابع بوده است.

خالقی، لطیفی و علی‌پور ندوشن (۱۳۹۳) در پژوهشی به تحلیل استنادی ۲۵۴ مقاله در ۲۴ شماره مجله دانشگاه علوم پزشکی قم پرداختند. یافته‌های آنان نشان داد که در مجموع ۵۸۰۹ مورد استناد در این مقالات به‌کار رفته است که میانگین ۲۲/۹ برای هر مقاله محاسبه شد. نشریات با ۸۵/۴٪ بیشترین منابع مورد استناد قرار گرفته در مقالات بوده‌اند. منابع لاتین با ۹۳/۳٪ بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند.

زارعی و خداداد شهری (۱۳۹۳) در تحلیل استنادی و محتوایی مقالات فصلنامه مطالعات راهبردی دریافتند که به‌طور کلی ۴۰۲۳ استناد به‌کار رفته و میانگین ۳۲/۷۰ برای هر مقاله تعیین شد. کتاب با ۵۲/۱۹٪ پرکاربردترین نوع منابع اطلاعاتی مورد استناد بوده و مقالات با ۳۰/۴۲٪ در جایگاه دوم قرار دارند. ۵۳/۴۱٪ منابع مورد استناد قرار گرفته به زبان لاتین و ۴۶/۵۸٪ به زبان فارسی و عربی تعلق داشته است.

در نتیجه‌گیری از پیشینه‌ها می‌توان گفت که مطالعات تحلیل استنادی در نشریات حیطه‌های موضوعی مختلف انجام شده است. نتایج این مطالعات نشان می‌دهد که در برخی از حوزه‌ها از جمله کتابداری، پزشکی، مهندسی نفت محققان بیشتر مقاله‌محور هستند، اما حوزه‌های علوم اسلامی و انسانی همانند حدیث، مطالعات زنان، فلسفه و علوم سیاسی، کتاب بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد، اما می‌توان گفت که به‌جز شاخه‌های علوم اسلامی مانند فلسفه اسلامی و حدیث که زبان غالب آنها زبان عربی است، بقیه حوزه‌ها بیشتر از منابع انگلیسی استفاده می‌کنند. بیشتر نوشته‌های تحلیلی استنادی منابع هسته را اعم از کتاب‌ها، مجله‌ها و نویسندگان هسته را معرفی

کرده بودند. اطلاعات پیش گفته و دیگر اطلاعات به دست آمده در پژوهش های تحلیل استنادی می تواند برای مسئولان نشریات علمی، مسئولان مجموعه سازی منابع در دانشگاه ها و یا مؤسسات پژوهشی، پژوهشگران و... بسیار مورد استفاده قرار گیرند.

یافته ها

سؤال اول: وضعیت مقاله های منتشره در طول سال های مورد بررسی چگونه بوده است؟
با بررسی ۲۰ شماره دو فصلنامه علمی-پژوهشی تربیت اسلامی بین سال های ۱۳۸۴-۱۳۹۴ مشخص شد که در طول این ده سال ۱۵۱ مقاله (میانگین ۱۵/۱ مقاله) در هر سال منتشر شده است که جدول (۱)، داده های آماری آن را نشان می دهد.

جدول ۱: توزیع فراوانی مقالات منتشر شده در طول سال های مورد بررسی

سال	تعداد شماره ها	تعداد مقالات	درصد
۱۳۸۴	۱	۶	۴
۱۳۸۵	۲	۱۵	۱۰
۱۳۸۶	۲	۱۴	۹
۱۳۸۷	۲	۱۴	۹
۱۳۸۸	۲	۱۴	۹
۱۳۸۹	۲	۱۵	۱۰
۱۳۹۰	۲	۱۶	۱۱
۱۳۹۱	۲	۱۶	۱۱
۱۳۹۲	۲	۱۷	۱۱
۱۳۹۳	۲	۱۶	۱۱
۱۳۹۴	۱	۸	۵
جمع	۲۰	۱۵۱	۱۰۰

همان طور که داده های جدول (۱) نشان می دهد، بیشترین تعداد مقاله (۱۷ عنوان) در سال ۱۳۹۲ و کمترین میزان در سال ۱۳۸۴ (۶ عنوان) و ۱۳۹۴ (۸ عنوان) بوده است. علت آن این بوده که در زمان بررسی این تحقیق، هنوز شش ماه دوم ۱۳۹۴ تمام نشده و مجله نیز در شش ماه دوم سال ۱۳۸۴ انتشار خود را آغاز کرده است. در بقیه سال ها طبق مقررات وزارت علوم حداقل ۷ مقاله، در هر نشریه چاپ شده است.

سؤال دوم: میانگین تعداد استنادات مقالات چگونه است؟

در ۲۰ شماره نشریه، ۱۵۱ مقاله منتشر شده است. تعداد کل استنادات ۴۰۲۳ عنوان بوده است که

میانگین ۲۶/۶۴ استناد به ازای هر مقاله محاسبه شد که بیشترین تعداد استناد، ۹۱ عنوان مربوط به مقاله «آموزش جنسی به کودکان و نوجوان از دیدگاه اسلامی و مطالعات روان‌شناختی» نوشته علی‌نقی فقیهی و محسن شکوهی یکتا است که در شماره ۷ نشریه منتشر شده است، کمترین میزان استناد ۳ عنوان است که به مقاله «سیمای ویژگی‌های انسان مطلوب از دیدگاه تربیت اسلامی» تألیف اکبر رهنما تعلق دارد.

سؤال سوم: توزیع فراوانی انواع محمل‌های اطلاعاتی در استنادات چگونه است؟

در ۱۵۱ مقاله بررسی شده، ۴۰۲۳ عنوان استناد به‌کار رفته است که جدول (۲) فراوانی آثار مورد استناد را نمایش می‌دهد.

همان‌گونه که در جدول (۲) مشخص است، از میان انواع محمل‌های اطلاعاتی کتاب‌ها با ۷۲/۶٪ بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند. مقالات با ۲۰/۸٪ در رتبه‌ها دوم و پایان‌نامه با ۱/۸٪ در رتبه سوم قرار دارند. فاصله بین میزان استفاده از کتاب و دیگر منابع بسیار است و این امر نشان می‌دهد که پژوهشگران این حوزه به کتاب بیشتر از سایر منابع مراجعه می‌کنند.

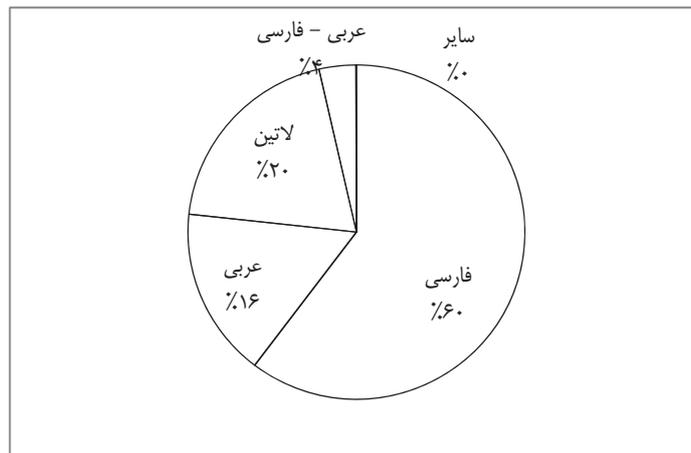
جدول ۲: فراوانی استفاده از انواع محمل‌های اطلاعاتی

زبان منبع نوع منبع	فارسی		عربی		لاتین		سایر		جمع	
	فراوانی	درصد								
کتاب	۱۷۶۴	۷۲/۷٪	۶۴۵	۹۷/۹٪	۳۶۸	۴۶/۴٪	۱۴۲	۹۸/۶٪	۲۹۱۹	۷۲/۶٪
مقاله	۴۵۳	۱۸/۷٪	۷	۱/۱٪	۳۷۸	۴۷/۷٪	۰	۰٪	۸۳۸	۲۰/۸٪
پایان‌نامه	۹۳	۳/۸٪	۱	۰/۲٪	۲	۰/۳٪	۰	۰٪	۹۶	۲/۴٪
پایگاه اطلاعاتی	۴۰	۱/۶٪	۴	۰/۶٪	۲۷	۳/۴٪	۰	۰٪	۷۱	۱/۸٪
گزارش، جزوه، طرح	۵۴	۲/۲٪	۰	۰٪	۷	۰/۹٪	۰	۰٪	۶۱	۱/۵٪
اسناد و قوانین	۱۲	۰/۵٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۱۲	۰/۳٪
مصاحبه	۱	۰/۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۰	۰٪	۱	۰/۰٪
سخنرانی	۷	۰/۳٪	۰	۰٪	۱۱	۱/۴٪	۰	۰٪	۱۸	۰/۴٪
نرم‌افزار	۳	۰/۱٪	۲	۰/۳٪	۰	۰٪	۲	۱/۴٪	۷	۰/۲٪
جمع	۲۴۲۷	۶۰/۳٪	۶۵۹	۱۶/۴٪	۷۹۳	۱۹/۷٪	۱۴۴	۳/۵٪	۴۰۲۳	۱۰۰/۰٪

سؤال چهارم: توزیع استنادات از نظر زبان چگونه است؟

با توجه به نمودار (۲) در بررسی زبان محمل‌های اطلاعاتی مشاهده می‌شود که منابعی که به زبان فارسی هستند با ۶۰/۳٪ بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند و در رتبه‌های بعد و با فاصله زیاد منابع لاتین با ۱۹/۷٪ و منابع عربی با ۱۶/۴٪ قرار دارند. در میان منابع فارسی کتاب‌ها با ۷۲/۷٪ بیشترین استفاده را داشته‌اند. بیشترین منابع مورد استفاده قرار گرفته از زبان

لاتین مقالات با ۴۷/۷٪ و کتاب‌ها با ۴۶/۴٪ هستند که مشاهده می‌شود که در منابع زبان لاتین توازن میان مقالات و کتاب‌ها برقرار است. در منابع زبان عربی نیز ۹۷/۹٪ کتاب‌ها مورد استفاده قرار گرفته‌اند و حدود ۲٪ به دیگر منابع اختصاص یافته است.

نمودار ۲: توزیع فراوانی زبان استنادات

سؤال پنجم: نیم‌عمر استناد انواع محمل‌های اطلاعاتی مورد استفاده قرار گرفته در مقالات چگونه است؟

سؤال پنجم تحقیق به تعیین نیم‌عمر منابع مورد استناد، اختصاص یافته بود. برای تعیین منابع مورد استناد از فرمول سن^۱ (سن، ۱۳۷۹، ص ۱۳۰) $(T=Y+y)$ استفاده شده است. در این فرمول T به معنای نیم‌عمر، Y مجموعه‌ای از سال‌ها و y کسری از سال است، در بیشتر مواقع مقدار نیم‌عمر عدد شامل دو قسمت عدد صحیح و اعشار است که عدد صحیح سال و قسمت اعشار کسری از یک سال است. برای به دست آوردن عدد صحیح (Y) از فرمول زیر استفاده می‌شود:

$$Y = [(\text{سال فرعی بحرانی}) - (\text{سال مبنا}) + 1]$$

و مقدار اعشاری نیم‌عمر از این فرمول به دست می‌آید:

$$y = a - b/c - b$$

که در این فرمول a نیمی از استنادات، b فراوانی تجمعی استنادات سال فرعی بحرانی و c فراوانی تجمعی استنادات سال بحرانی است. سال مبنا آخرین سال مورد استناد در منابع و سال بحرانی سالی

1. B. K. Sen

است که از سال مبنا تا آن نیمی از متون مورد استناد قرار گرفته‌اند (کریمی، ۱۳۸۲، ص ۶۷). با در نظر گرفتن فرمول بالا، نیم‌عمر منابع مورد استناد به ترتیب زیر به دست آمدند که جدول ۳ نشان می‌دهد.

جدول ۳: نیم‌عمر منابع مورد استناد

نوع منبع	نیم‌عمر
کتاب‌های فارسی و عربی	۱۵ سال و ۱۰ ماه
کتاب‌های لاتین	۱۶ سال و ۱ ماه
مقاله‌های فارسی و عربی	۸ سال و ۴ ماه
مقاله‌های لاتین	۱۵ سال و ۵ ماه
پایان‌نامه‌های فارسی و عربی	۹ سال و ۳ ماه

همان‌طور که داده‌های جدول (۳) نشان می‌دهد، بیشترین نیم‌عمر منابع مربوط به کتاب‌های لاتین هست که ۱۶ سال و ۱ ماه برمی‌گردد و کمترین میزان نیز به مقاله‌های فارسی و عربی اختصاص دارد که ۸ سال و ۴ ماه برمی‌گردد. چون بقیه منابع مورد استفاده چون قابل توجه نبودند، نیم‌عمر آنها محاسبه نشد.

سؤال ششم: کتاب‌ها، نویسندگان و نشریات پراستناد کدامند؟

منابع پراستناد

آثار پراستناد، آثاری هستند که به جهت اعتبار و کیفیت مورد استفاده محققان آن حوزه قرار می‌گیرند. بنابراین، یکی از کارکردهای تحقیقات مربوط به تحلیل استنادی که شاخه‌ای از تحقیقات علمی‌سنجی هستند، معرفی منابع هسته یا پراستناد آن حوزه است. در این پژوهش نیز کتاب‌ها، نویسندگان و نشریات پراستناد معرفی شده‌اند. در بخش کتاب‌های فارسی، قرآن کریم با ۷۴ بار تکرار، تفسیر المیزان با ۴۹ بار تکرار، نهج‌البلاغه با ۴۴ تکرار، کتاب بحارالانوار با ۳۹ بار تکرار، کتاب نگاهی دوباره به تعلیم و تربیت اسلامی اثر خسرو باقری با ۳۵ بار تکرار و اصول کافی کلینی با ۳۱ بار تکرار، آثاری هستند که با فراوانی بیش از ۳۰ بار استناد به ترتیب در رتبه‌های اول تا ششم قرار گرفتند.

نویسندگان پراستناد

در تحقیقات علم‌سنجی افزون بر آثار پراستناد، نویسندگان پراستناد نیز مشخص می‌شوند. در این نوشته نیز نویسندگان پراستناد نیز مشخص شدند. طبق یافته‌ها، علامه طباطبایی با ۹۷ بار تکرار، مرتضی مطهری با ۸۸ بار تکرار، خسرو باقری با ۸۳ بار تکرار، امیرالمؤمنین (علیه السلام) با ۵۰ بار تکرار، علامه جوادی آملی با ۴۴ بار تکرار، شیخ محمد یعقوب کلینی با ۴۲ بار تکرار،

علامه محمدباقر مجلسی با ۴۲ بار تکرار، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه (به‌عنوان یک تنالگان)^۱ با ۴۱ بار تکرار، پدیدآورانی هستند که با بیش از ۴۰ بار تکرار در رتبه‌های اول تا هشتم قرار گرفتند.

نشریات پراستناد

نشریات پراستناد نشریه‌هایی هستند که مقاله‌های منتشر شده در آنها توانستند توجه محققان آن حوزه را به سوی خود جلب کرده و به‌عنوان استناد در آثار آنها ظاهر شده‌اند. در این بررسی نیز مجلات هسته علوم تربیتی نیز از این حیث معرفی شدند که جدول (۴) آنها را نشان می‌دهد.

جدول ۴: نشریات پراستناد فارسی

فراوانی	نام نشریه
۳۲	تربیت اسلامی
۱۵	حوزه و دانشگاه
۱۳	معرفت
۱۲	تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش
۸	کتاب نقد
۸	نوآوری‌های آموزشی
۷	اندیشه دینی دانشگاه شیراز
۷	پژوهش‌نامه ادبیات کودک و نوجوان
۷	مشرق موعود
۶	پیوند
۶	روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران
۶	مطالعات تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی
۵	اسلام و پژوهش‌های تربیتی
۵	پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی
۵	قیاست
۵	گلستان قرآن
۵	مطالعات ملی
۵	نامه پژوهش
۵	نشریه الکترونیکی اینار پروژه
۵	نشریه علمی-پژوهشی انجمن مطالعات برنامه درسی ایران

با توجه به داده‌های جدول (۴)، در معرفی پراستنادترین نشریات، دو فصلنامه علمی-پژوهشی تربیت اسلامی با ۳۲ بار تکرار در رتبه نخست قرار دارد، در واقع خود نشریه بیشترین تکرار را به خود اختصاص داده است و به نوعی خوداستنادی به نشریه صورت گرفته است. در رتبه بعد نشریه حوزه و

1. Corporate body

دانشگاه با ۱۵ بار تکرار، نشریه معرفت با ۱۳ بار تکرار، نشریه تعلیم و تربیت وزارت آموزش و پرورش با ۱۲ بار تکرار، نشریه کتاب نقد و نشریه نوآوری‌های آموزشی هر کدام با ۸ بار تکرار در رتبه‌های بعدی قرار دارند و پنج نشریه برتر و پراستناد در مقالات به‌شمار می‌روند. این کار در مورد نشریه‌های لاتین هم انجام شده است که جدول (۵) نشریه‌های پراستناد لاتین این حوزه را هم معرفی می‌کند.

جدول ۵: نشریات پراستناد انگلیسی

نام نشریه	فراوانی
Journal of Personality and Social Psychology	15
Child Development	14
Journal of Marriage and the Family	8
Family Planning Perspective	8
Developmental psychology	6
Journal of Curriculum Studies	5
Journal of Adolescence	5
Journal of Cognitive and Behavioral Practice	5
Journal of Adolescent Health	4
Journal for the Scientific Study of Religion	4
Journal of Social Science & Medicine	4
Psychological Bulletin	4
Psychological Reports	4
Social Indicators Research	4

همان‌طور که در جدول (۵) قابل‌مشاهده است، در میان نشریات لاتین، نشریه Journal of Personality and Social Psychology با ۱۵ بار تکرار و نشریه Child Development با ۱۴ بار تکرار پراستنادترین نشریات لاتین به‌شمار می‌روند و نشریات Journal of Marriage and the Family و Family Planning Perspective با فراوانی ۸ به صورت مشترک در رتبه سوم قرار دارند.

سؤال هفتم: توزیع فراوانی میزان خوداستنادی چگونه است؟

خوداستنادی انواع مختلفی دارد، از آن جمله می‌توان به خوداستنادی مؤلف^۱، خوداستنادی نشریه^۲، خوداستنادی سازمانی^۳، خوداستنادی زبانی^۴، خوداستنادی رشته‌ای^۵ و خوداستنادی وبی^۶ اشاره کرد. در خوداستنادی مؤلف، نویسنده یا نویسندگان، به آثار قبلی خود استناد می‌کنند. خوداستنادی نشریه بر ارجاع مقاله منتشر شده در نشریه به آثار منتشر شده قبلی در همان نشریه دلالت دارد. خوداستنادی سازمانی بیانگر استنادهای مقالات تألیفی افراد سازمانی معین، به مقالات افرادی است که در همان سازمان کار می‌کنند. خوداستنادی زبانی، نشان از استناد مؤلف

1. author self-citation

2. journal self-citation

3. institutional self-citation

4. language self-citation

5. discipline self-citation

6. ///

یا مؤلفان به آثار زبان مادری دارد. استناد افراد به مدارک حوزه مورد مطالعه خود، خوداستنادی رشته‌ای خوانده می‌شود. خوداستنادی وی، بیانگر پیوندی است که صفحه وب از سوی نویسنده یا نویسندگان خود دریافت می‌کند. از میان انواع خود استنادی‌های ذکر شده، خوداستنادی مؤلف و خوداستنادی نشریه توجه بیشتری را به خود جذب کرده‌اند (عطاپور، حسن‌زاده و نوروزی چاکلی، ۱۳۸۸، ص ۲۱۰). به منظور پاسخگویی به سؤال هفتم پژوهش در این بخش میزان خوداستنادی مؤلفان بررسی شده یافته‌ها نشان داد که تنها ۲٪ از کل استنادات مقالات، خوداستنادی پژوهشگران به آثار پیشین خود بوده است. این میزان خوداستنادی قابل پذیرش است.

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش انجام شده استنادات ۱۵۱ مقاله منتشر شده در ۲۰ شماره دو فصلنامه علمی-پژوهشی تربیت اسلامی از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴ بررسی شد. همه مقالات مورد بررسی تألیفی بود. تعداد استنادات مورد بررسی ۴۰۲۳ است، میانگین تعداد استنادات ۲۶/۶۴ استناد به ازای هر مقاله بوده است، از این حیث این نشریه وضعیت مناسب‌تری نسبت به مجله کتابداری و اطلاع‌رسانی (محمدی، دادگر، ۱۳۸۶) و مجله معرفت فلسفی (همایی، سلیمانی و افشار، ۱۳۹۰) و مجله علوم پزشکی قم (خالقی، لطیفی و علی‌پور ندوشن، ۱۳۹۳) دارد. اما مجله مطالعات راهبردی از این حیث (۳۲/۷۰ استناد برای هر مقاله) وضعیت بهتری نسبت به این مجله دارد.

در بررسی انواع محمل‌های اطلاعاتی مشخص شده است که کتاب‌ها با ۷۲/۶٪ بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند، در رتبه‌های بعد مقالات با ۲۰/۸٪ و پایان‌نامه با ۱/۸٪ قرار دارند. در این بخش از یافته‌ها، بین یافته‌های شهریاری (۱۳۸۵)، کریمی و سلیمانی (۱۳۸۷)، همایی، سلیمانی و افشار (۱۳۹۰) و زارعی و خداداد (۱۳۹۳) همخوانی وجود دارد. این تعداد استناد حاکی از آن است که نویسندگان حوزه علوم تربیتی به‌ویژه مؤلفان مقاله‌های این نشریه «کتاب‌محور» هستند.

یکی دیگر از نکات حائز اهمیت در این بخش، پایین بودن درصد پایان‌نامه‌های مورد استفاده و سایر منابع به‌جز کتاب و مقاله است. پایان‌نامه‌ها از منابع باارزش اطلاعاتی هستند که دکتر دیانی (۱۳۷۹، ص ۱۱۵) استاد کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران و عضو هیئت علمی دانشگاه فردوسی مشهد از آن به‌عنوان «گنج ناشناخته رها شده» یاد می‌کند و معتقد است که «میزان استفاده از پایان‌نامه‌ها در مقالات به‌عنوان استناد بسیار اندک است. وی معتقد است که محبوس ماندن محتوای پایان‌نامه‌ها در قالب اولیه و در مکان ارائه خود، دسترسی هدف اصلی تولید دانش داخلی و دسترس‌پذیری آن را غیرممکن می‌سازد. عدم توجه به محتوای

پایان‌نامه‌ها و عدم استفاده از محتوای آنها باعث شده همه ساله بخش قابل توجهی از بودجه مملکت به دور ریخته شود» (همان، ۱۲۱). این استفاده اندک از محتوای پایان‌نامه‌ها سخن حری را در اذهان تداعی می‌کند که «پایان‌نامه‌های دانشگاهی در میان منابع گوناگون پیوسته غریب مانده‌اند» (حری، ۱۳۷۲، ص ۲۲۳).

بررسی زبانی منابع اطلاعاتی مورد استفاده نشان داد که منابع فارسی زبان با ۳/۶۰٪ بیشترین فراوانی را به خود اختصاص داده‌اند و در رتبه‌های بعد و با فاصله زیاد منابع لاتین با ۷/۱۹٪ و منابع عربی با ۴/۱۶٪ قرار دارند. لازم است در این خصوص، نویسندگان توجه بیشتری به مطالب منتشر شده به دیگر زبان‌ها داشته باشند و مسئولان نشریه در داوری‌ها به میزان استفاده از منابع لاتین توجه بیشتری داشته باشند؛ زیرا این نشریه تنها نشریه‌ای است که در مقایسه با نشریات دیگر که مورد تحلیل استنادی قرار گرفتند و در پیشینه‌ها بدان‌ها اشاره شد منابع فارسی زبان در صدر منابع مورد استناد قرار دارد. در حالی که در مجلات کتابداری (شهریاری، ۱۳۸۵ و محمدی، دادگر ۱۳۸۶) و نشریه دانشگاه علوم پزشکی قم (خالقی، لطیفی و علی‌پور ندوشن، ۱۳۹۳) و مجله مطالعات راهبردی منابع زبان انگلیسی و در مجله علوم حدیث (کریمی و سلیمانی، ۱۳۸۷) و مجله معرفت فلسفی (همایی، سلیمانی و افشار، ۱۳۹۳) منابع زبان عربی زبان غالب بود. این مسئله حاکی از آن است که مسئولان مجموعه‌سازی می‌توانند با گردآوری منابع فارسی زبان به بخش عمده‌ای از نیازهای اطلاعاتی پژوهشگران پاسخ دهند که برخی از آنها در بخش منابع، نشریات و نویسندگان هسته معرفی شده‌اند، البته ناگفته پیداست که این مسئله باعث می‌شود که منابع تراز اول زبان‌های دیگر مورد غفلت قرار گیرد.

بررسی نیم‌عمر منابع نشان داد که کتاب‌های مورد استناد در این مقاله‌ها چه کتاب‌های فارسی و چه کتاب‌های لاتین، بیش از ۱۵ سال از عمر تألیف آنها می‌گذرد. این امر در مقاله‌های لاتین هم حاکم است و نیاز است داوران و مسئولان نشریه به استفاده از منابع جدید و روزآمد توجه بیشتری داشته باشند و نویسندگان را وادار کنند که از منابع جدید استفاده کنند. کمترین نیم‌عمر در منابع مورد استفاده مربوط به مقاله‌های فارسی و عربی است که بیش از ۸ سال است که خود این رقم هم بالاست و جا دارد به منابع جدید توجه بیشتری مبذول شود. بالا بودن نیم‌عمر کتاب‌های مورد استناد مختص این پژوهش نبوده، بلکه نویسندگان کتابداری نیز در مجلات کتابداری از کتاب‌های بالای ۱۴ سال نیم‌عمر استفاده کردند؛ اما در آن پژوهش منابع اینترنتی از ۴ سال و ۵ ماه (محمدی و دادگر، ۱۳۸۶) و در پژوهش پاکدامن و علوی (۱۳۸۹) ۴/۵ نیم‌سال محاسبه شد؛ در حالی که متأسفانه این‌گونه منابع در پژوهش حاضر بسیار ناچیز بوده که حتی تحلیل هم نشد.

بررسی نشریات هسته نشان داد که خود نشریه تربیت اسلامی در رتبه نخست قرار دارد که این

امر نشان می‌دهد که پژوهشگران از این نشریه بیشتر از دیگر نشریات استفاده می‌کنند، شاید دلیل این امر را از ویژگی‌های خاص این نشریه که توجه به دیدگاه اسلام در مسائل تعلیم و تربیت است دانست. به نظر می‌رسد، این دیدگاه در سایر نشریات این حوزه کمتر به چشم می‌خورد. بنابراین، محققان در تدوین مقاله‌ها در حوزه تعلیم و تربیت اسلامی به مقالات این نشریه مراجعه می‌کنند. البته خوداستنادی فقط مختص به این نشریه نبوده، بلکه این مورد در نشریه علوم اطلاع‌رسانی (شهریاری، ۱۳۸۵) و نشریه مطالعات راهبردی (زارعی و خدادادی، ۱۳۹۳) نیز اتفاق افتاده است. در بررسی خوداستنادی یافته‌ها نشان داد که این میزان در مقاله‌های این نشریه ۲ درصد است که این میزان از خوداستنادی در یک نشریه علمی-پژوهشی مطلوب و رقم بسیار ناچیزی است. در مورد خوداستنادی مؤلفان دیدگاه‌های متفاوتی وجود دارد، برخی معتقدند که پژوهشگران ممکن است بی‌جهت و برای افزایش میزان استناداتشان، و یا افزایش مشاهده‌پذیری آثارشان، به پژوهش‌های پیشین خود استناد می‌کنند. از دیگر سو، برخی نگاه مثبتی به خوداستنادی مؤلف دارند و آن را نشان‌دهنده فعالیت نویسنده در حوزه موضوعی معین و تداوم مطالعات وی تلقی می‌کنند که در چنین مواردی خوداستنادی امری عادی تلقی می‌شود (نظریان، عطاپور و نوروزی چاکلی، ۱۳۹۱، ص ۹۴۷). به هر صورت میزان متعادل و هدفمند از خوداستنادی مورد پذیرش متخصصان قرار دارد.

پیشنهاد‌های پژوهش

با توجه بر اینکه یکی از مشکلات اصلی تحقیق حاضر، ناقص بودن اطلاعات کتاب‌شناختی آثار مورد استناد بود، پیشنهاد می‌شود، نشریه براساس استانداردهای جهانی از جمله (APA و Chicago و... دستورالعملی تهیه کرده و از نویسندگان بخواهد تا منابع مورد استناد خود را برابر این الگوها تنظیم کنند.

با توجه به یافته‌های پژوهش (جدول ۲) و پایین بودن سطح استفاده محققان از پایان‌نامه‌ها و منابع اینترنتی، لازم است سیاست‌گذاران مجله داوران را به جدی گرفتن این مهم و لحاظ این مؤلفه توجیه کنند و از مؤلفان بخواهند که در تدوین آثار خود به استفاده از این منابع اهتمام جدی داشته باشند. با توجه به اینکه زبان انگلیسی، زبان بین‌المللی است و محققان یافته‌های پژوهش خود را با استفاده از این زبان در اختیار محققان و علاقه‌مندان قرار می‌دهند و با توجه به پایین بودن درصد منابع لاتین در بین منابع مورد استناد پیشنهاد می‌شود، استفاده از منابع لاتین در استنادها بیشتر مد نظر داوران و سیاست‌گذاران نشریه قرار گیرد.

با توجه به بالا بودن نیم‌عمر منابع مورد استناد (۱۵ سال برای کتاب‌های فارسی، ۱۶ سال برای

کتاب‌های لاتین، ۸ سال برای مقاله‌های فارسی و ۱۵ سال برای مقاله‌های لاتین) پیشنهاد می‌شود، استفاده از منابع جدید و روزآمد بیشتر مد نظر سیاست‌گذاران قرار گیرد و در فرم‌های داوری اهمیت خاصی بر این مورد مبذول گردد و از طریق فرم‌های داوری و نظر داوران محترم، محققان را برای استفاده از منابع جدید هدایت کنند.

منابع

- پاکدامن، نشانه؛ علوی، سیده فهیمه (۱۳۸۹)، «تحلیل استنادی مقالات فصلنامه تحقیق در علوم و مهندسی نفت سال‌های ۸۰-۸۶»، فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)، شماره ۸، ص ۴۹-۶۰.
- حری، عباس (۱۳۷۲)، «تحلیل استنادی» در مجموعه مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی، تهران: دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، ص ۲۹۱-۳۰۱.
- _____ (۱۳۷۲)، «اهمیت اطلاعاتی پایان‌نامه» در مجموعه مروری بر اطلاعات و اطلاع‌رسانی، تهران: دبیرخانه هیأت امنای کتابخانه‌های عمومی کشور، ص ۲۲۳-۲۲۸.
- حقیقی، محمود (۱۳۸۱)، «کاربرد استناد در نگارش‌های علمی»، مجله روانشناسی و علوم تربیتی، ۳۰ (۲)، ص ۲۱۵-۲۳۲.
- خالقی، نرگس؛ لطیفی، لیانه و علی‌پور ندوشن، خدیجه (۱۳۹۳)، «تحلیل استنادی مقالات مجله دانشگاه علوم پزشکی قم بین سال‌های ۱۳۸۶-۱۳۹۱»، مجله دانشگاه علوم پزشکی قم، ۸ (۵)، ص ۷۴-۸۰.
- دیانی، محمدحسین (۱۳۷۹)، «پایان‌نامه، گنج ناشناخته رها شده»، در مجموعه مباحث بنیانی در کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران: ده مقاله، مشهد: انتشارات کتابخانه رایانه‌ای، ص ۱۱۵-۱۲۷.
- ریاحی‌نیا، نصرت؛ نوابی‌نژاد، شکوه (۱۳۹۰)، «تحلیل محتوایی و استنادی مقالات فصلنامه تحقیقات زنان»، فصلنامه تحقیقات زنان، ۵ (۱)، ص ۹۹-۱۱۱.
- زارعی، عیسی؛ خداداد شهری، نیره (۱۳۹۳)، «تحلیل استنادی و محتوایی مقالات فصلنامه مطالعات راهبردی شماره‌های ۴۶-۶۴»، فصلنامه مطالعات راهبردی، ۱۷ (۱)، ص ۱۷۵-۱۹۶.
- سن، بی. کی (۱۳۷۹)، نمادها و فرمول‌هایی برای چند مفهوم کتاب‌سنجی، ترجمه محمود سالاری، کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۳ (۱)، ص ۱۲۹-۱۴۴.
- شهریاری، پرویز (۱۳۸۵)، «تحلیل استنادی مقالات فصلنامه علوم اطلاع‌رسانی (۱۳۵۱-۱۳۸۱)»، فصلنامه کتاب، ۱۷ (۳)، ص ۸۹-۱۰۲.
- عطاپور، هاشم؛ حسن‌زاده، محمد و نوروزی چاکلی، عبدالرضا (۱۳۸۸)، «رابطه خوداستنادی و هم‌آیندی مؤلفان با ضریب تأثیر نشریات در ایران: مطالعه موردی نشریات حوزه اقتصاد»، فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران، ۲۵ (۲)، ص ۲۰۷-۲۲۶.

- کریمی، رضا؛ سلیمانی، راضیه (۱۳۸۷)، «تحلیل استنادی مقالات فصلنامه علوم حدیث از شماره ۲۵ تا شماره ۴۶»، فصلنامه علوم حدیث، ۱۳ (۳-۴)، ص ۴۰۰-۴۲۳.
- محمدی، مهدی؛ متقی دادگر، امیر (۱۳۸۶)، «تحلیل استنادی مقاله‌های منتشر شده در ۳۰ شماره فصلنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی بین سال‌های ۱۳۷۶-۱۳۸۴»، کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۱۰ (۲)، ص ۷-۳۶.
- مقصودی دریه، رؤیا (۱۳۸۷)، «تحلیل استنادی مآخذ مقالات در مجله‌های کتابداری ۱۳۸۰-۱۳۸۳»، فصلنامه کتاب، ۱۹ (۱)، ص ۷۳-۸۹.
- نظریان، سعید؛ عطاپور، هاشم و نوروزی چاکلی، عبدالرضا (۱۳۹۱)، «استناد بالای مقالات چند نویسنده ایرانی در مقایسه با مقالات تک نویسنده: آیا آن مربوط به خوداستنادی در زمانی است؟»، پردازش و مدیریت اطلاعات، ۲۷ (۴)، ص ۹۴۵-۹۶۰.
- نوکاریزی، محسن؛ اسداللهی، زهرا (۱۳۸۹)، «مروری بر منابع تحلیل استنادی در ایران»، فصلنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۲۶ (۲)، ص ۳۷۳-۳۹۲.
- همایی، بهروز؛ سلیمانی، راضیه و افشار، ابراهیم (۱۳۹۰)، «تحلیل استنادی مقالات فصلنامه علمی-پژوهشی معرفت فلسفی شماره‌های ۱-۳۰»، دوفصلنامه پژوهش، ۳ (۱)، ص ۱۷۵-۱۹۴.